

4.2.2016

Puheenvuoro Oikeusministeriön järjestämässä seminaari- ja kuulemistilaisuudessa liittyen valtioneuvoston kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmisteluun 4 päivänä helmikuuta (kello 9.45 – 14.30 Säätytalo, sali 15, Snellmaninkatu 9-11)

1. Yhdenvertaisuus, syrjimättömyys myös uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta on tarpeen kytkeä nyt aiempaa vahvemmin ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Uskonnonvapauteen liittyy myös oikeus yksityisyyden suojaan. Ihmisten syrjimätön kohtelu uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta tulee nostaa tärkeälle sijalle Yhdenvertaisuuslain toteuttamisessa, kuten yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnan tukemisessa, itse suunnitelmissa ja tietenkin muun muassa oppilaitosten arjessa - sekä nyt parhaillaan laadittavissa paikallisissa opetussuunnitelmissa.
2. Peruskoulussa ja lukiossa elämäkatsomustiedon (ET:n) vajaakäyttöön johtanut syrjintä tulee lopettaa ja edistää lapsen oikeutta päästä ET-opetuksen. Aineen opetusryhmien muodostumista jo alaluokilla tulee kohtuullisin toimin tukea eikä suinkaan houkutella taloudellisin tai ideologisin motiivein katsomusaineen valinnan vapauden omaavia huoltajia ruksaamaan lastaan ev.lut. uskonnonopetukseen.
3. ET-opetukseen osallistumista koskeva sääntely ei täytä yhdenvertaisuudelle asetettuja vaatimuksia! Näin todetaan Lapsiasiavaltuutetun toimiston lausunnossa peruskoulu- ja lukiolakeihin. Evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen uskontokuntaan liitetty oppilas ei saa nyt osallistua ET-opetukseen.

Lasten oikeuksien sopimuksen 14 artiklan valossa on kyseenalaista, että lukiolainen ei voi valita katsomusaineen pakollisia kursseja uskonnon ja ET:n välillä, vaikka hän saa itse valita muut kurssivalinnat. Tämä uskonnollinen holhous ei ole sopusoinnussa lapsen, tässä tapauksessa lukiolaisen kehitystason kanssa eikä uskonnonvapauden kanssa.

Eikä tällainen uskonnollinen holhous täytä peruskoulun oppilaan aikuisten huoltajienkaan yhdenvertaisuudelle asetettuja vaatimuksia.
4. Ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen liittyy myös yksityisyyden suoja. Sen lisäksi, että uskonnonvapauteen kuuluu oikeus kuulua, liittyä, harjoittaa ja julistaa, ihmisellä on myös oikeus olla kuulumatta, erota, olla harjoittamatta ja olla tuomatta esiin uskontoaan tai

vakaumustaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tehnyt ratkaisuja, joita Suomessa ei ole vielä otettu asianmukaisesti huomioon.

Apulaisoikeuskansleri on todennut päätöksessään (24.03.2014, Dnro OKV/230/1/2013), että ”Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen EIT:n tulkintakäytännössä negatiiviseen uskonnonvapauteen on katsottu kuuluvan yksilön oikeus olla tuomatta esiin omaa vakaumustaan. EIT on muun muassa todennut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen EIS:n 9 artiklan vapaus tunnustaa tai olla tunnustamatta uskoa perusti yksilölle oikeuden siihen, ettei hänen tarvinnut paljastaa uskoaan tai uskonnollisia vakaumuksiaan eikä käyttäytyä sellaisella tavalla, että siitä voitiin päätellä, oliko hänellä sellaisia vakaumuksia. Siten artikla koski myös henkilöä, joka ei ollut uskossa ja tähän vapauteen puututtiin, jos valtio sai aikaan tilanteen, jossa henkilö joutui suoraan tai välillisesti paljastamaan sen, että hän ei ollut uskossa (Grzelak -tapaus 15.6.2010 ja esim. Sinan Isik v. Turkki -tuomio 2010, erit. kohdat 41–53).”

Suomessa erityisesti peruskoulut ja lukiot sekä Puolustusvoimat järjestävät edelleen henkilökunnan organisoimana osana päiväohjelmaansa yhden uskonnon, ev.lut. kirkon tunnustuksellista uskonnonharjoitusta, kuten jumalanpalveluksia ja hartaustilaisuuksia.

Nykyisten säädösten mukaan niihin ei tosin ole enää kenenkään pakko osallistua, ja niille tulisi olla vaihtoehtoja ei-uskonnollista ohjelmaa. (Puolustusvoimissa ev.lut. kirkon jäsenten palveluvollisuus osallistua uskonnonharjoitukseen poistui vasta vuonna 2015.) Perusoikeudellinen uskonnonvapauden ja yksityisyyden suojan ongelma ei kuitenkaan poistu rinnakkaisilla, vaihtoehtoisilla tilaisuuksilla.

Joutuessaan pakon edessä valintatilanteeseen, osallistuuko peruskoulun oppilas koulupäivän ohjelmaan liitettyyn ev.lut. jumalanpalvelukseen vai ei, hänen huoltajansa joutuvat, samoin kuin lukiolainen joutuu, tekemään monessa tapauksessa vasten tahtoaan julkisesti ratkaisun, josta voidaan suoraan tai välillisesti tehdä päätelmiä perheen tai nuoren uskonnollisesta tai uskonnottomasta katsomuksesta. Tällainen pakottaminen monesti epämieluisaan valintatilanteeseen aiheuttaa ihmisten yksityisyyden suojaa rikkovan sosiaalisen paineen niin kantasuomalaisen kuin maahanmuuttajataustaisten keskuudessa. Käytännössä ev.lut. jumalanpalvelusten ja hartauksien järjestämisellä osana virallista koulupäivän ohjelmaa julkisen vallan taholta painostetaan niin uskonnottomia ja toisuskoisia kuin myös ev.lut. kirkon jäseniä osallistumaan uskonnonharjoitustilaisuuksiin.

5. Edellä sanottuun liittyy myös yhdenvertaisuusnäkökulma. Uskonnonharjoitus ei kuulu enää varhaiskasvatukseen, perusopetuksen eikä II asteen koulutuksen lakisääteisiin tehtäviin. Opetussuunnitelman mukaan varhaiskasvatukseen ja opetuksen tulee olla poliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitoutumatonta. Yhdenvertaisuuslain mukaan pääsäännöstä poikkeamisesta pitäisi säätää lailla. ”Positiivisen erityiskohtelun” edellytykset eivät täyty, kun kyseessä on vahvassa asemassa oleva enemmistöryhmä. Yhden uskonnon uskonnonharjoituksen järjestäminen rehtorin ja opettajien virkatyönä rikkoo pääsääntöä eli yhdenvertaista, syrjimätöntä kohtelua uskonnosta tai

vakaumuksesta riippumatta. Johtopäätös on, että ev.lut. jumalanpalveluksia ja hartaustilaisuuksia ei pitäisi enää sisällyttää koulujen eikä muidenkaan kuntien ja valtion laitosten viralliseen ohjelmaan. Myös valtiopäivien ja yliopistojen avajaisten ohjelman tulisi olla uskonnollisesti tunnustuksettomia. Uudistetun käytännön jälkeen uskonnolliset ja muut katsomukselliset yhteisöt voisivat tarjota omia tilaisuuksiaan vaikkapa heti virallisen ohjelman jälkeen.

6. Puolustusvoimissa uskontoon ja vakaumukseen liittyvä syrjintä ja yksityisyyden suojan rikkominen viedään äärimmäisyyksiin paraatien paraatikatselmuksien yhteydessä. Paraatejahan seuraa yleensä laaja yleisö ja valtakunnalliset paraatit myös televisioidaan. Kun paraatikatselmuksiin yhä liitetään paraatijumalanpalvelus, kesällä 2015 käyttöön tulee uuden järjestelyn mukaan ne, jotka eivät halua osallistua ev.lut. jumalanpalvelukseen, joutuvat poistumaan rivistä kesken paraatikatselmuksen yleisön ja tv-kameroiden edessä. He siirtyvät taka-alalle odottamaan paraatin ohimarssin alkamista ilman mitään omaa ohjelmaa. Syrjivä ja nöyryyttävä menettely pakottaa nuoria varusmiehiä tuomaan poikkeuksellisen julkisesti esiin uskontoon tai vakaumukseen liittyviä valintojaan tavalla, joka rikkoo uskonnonvapautta ja yksityisyyden suojaa.

7. Myös pakko valita uskonnollisen valan ja ei-uskonnollisen vakuutuksen välillä rikkoo ihmisten yksityisyyden suojaa ja uskonnonvapautta. Oikeudessa todistajan vala ja vakuutus onkin juuri muutettu yhdeksi katsomuksellisesti neutraaliksi vakuutukseksi. Lakiesityksen perusteluissa todettiin seuraavaa:

”Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole pitänyt hyväksyttävänä, että henkilö joutuu tekemään selkoa uskonnollisesta vakaumuksestaan valaa annettaessa (Dimitras ym. v. Kreikka 3.6.2010). Ylipäätään henkilöllä ei ole velvollisuutta toimia niin, että toiminnasta voitaisiin tehdä päätelmiä hänen vakaumuksestaan (Alexandridis v. Kreikka 21.2.2008). Uskonnollista vakaumusta koskevat tiedot ovat henkilötietolain (523/1999) 11 §:n mukaan ns. arkaluonteisia tietoja. Tällaiset tiedot kuuluvat myös Euroopan neuvoston tietosuojasopimuksen mukaan erityisen suojan piiriin (L 35/1992; SopS 36/1992). Valtion on myös toimittava neutraalisti ja puolueettomasti suhteissaan eri uskonnollisiin yhdyskuntiin ja käyttäessään niitä koskevaa sääntelyvaltaa (esim. Metropolitan Church of Bessarabia ym. v. Moldova 13.12.2001).”

Yhdistäminen pitäisi tehdä myös sotilasvakuutuksen/sotilasvalan suhteen samoin kuin ministerin vakuutuksen/alan suhteen. Mallia voi ottaa myös tasavallan presidentin ja eduskunnan puhemiehen vakuutuksesta.

8. Suomen pitäisi kansainvälisissä toimielimissä puuttua myös uskontoperustaisiin ihmisoikeusloukkauksiin; esimerkiksi jumalanpilkasta ja uskosta luopumisesta on eräissä maissa pahimmillaan rangaistuksena kuolemantuomio. Koska Suomen rikoslaissa on yhä voimassa jumalanpilkkakielto, Suomi ei voi uskottavasti puuttua maailmalla tapahtuviin

uskontopohjaisiin ihmisoikeusloukkauksiin. Esitämme jumalanpilkan rangaistavuuden poistamista rikoslaista.

Jumalanpilkkakiello rajoittaa sananvapautta epäsymmetrisesti niin, että uskonnot ja heidän jumalansa saavat erityisen suojan, mutta uskonnottomat vakaumukset eivät saa. Jumalanpilkkakiellon poisto rikoslaista toisi uskonnollisia ja uskonnottomia vakaumuksia edustavat ihmiset ajatuksen- ja sananvapauden kannalta yhdenvertaiseen asemaan.

Poistettava kohta kuuluu nyt näin: *”Joka julkisesti pilkkaa Jumalaa tai loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta muutoin pitää pyhänä on tuomittava uskonrauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”* (Rikoslaki)

9. Valtion ja ev.lut. kirkon erityissuhde Suomessa tulee ottaa kokonaistarkasteluun nykyisten ihmisoikeuksien (yhdenvertaisuus, uskonnon ja omantunnon vapaus, yksityisyyden suoja) valossa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla todennut seuraavaa: *”Valtion on myös toimittava neutraalisti ja puolueettomasti suhteissaan eri uskonnollisiin yhdyskuntiin ja käyttäessään niitä koskevaa sääntelyvaltaa (esim. Metropolitan Church of Bessarabia ym. v. Moldova 13.12.2001).”*

Kirkko on keisari, joka kulkee jatkuvasti juhlavaatteissa, koska valtio ei toimi sen suhteen neutraalisti ja puolueettomasti, vaan antaa kirkolle kohtuuttomia valtiokirkollisia erityisetuja. Ev.lut. kirkon saattamisessa muiden yhteisöjen rinnalle arkivaatetukseen on perusteltua, että muun muassa

- pikkulasten uskonnollinen rekisteröinti ja kirkon erityisoikeudet väestötietojärjestelmässä valtion kustannuksella lopetetaan,
- uskonnonopetuksen pakollisuus ev.lut. kirkkoon liitetyille lapsille ja nuorille peruskoulussa ja lukiossa lopetetaan ja avataan kaikille valinnan mahdollisuus elämäntietoon,
- kirkollisverojärjestelmä, verottajan käyttö ev.lut. ja ortodoksisen kirkon jäsenmaksujen perintään lopetetaan
- kirkon sääntöjen (kirkkolain) muuttamisen erityiskäsittely eduskunnassa kirkolliskokouksen esitysten pohjalta (PL 76 §) lopetetaan ja asia siirretään viranomaiskäsittelyyn muiden uskonnollisten yhdyskuntien ja yhdistysten tapaan.

Nyt on aika julkisen vallan silmien avautua ja siirtyä neutraaliin ja puolueettomaan toimintaan myös suhteessa ev.lut. kirkkoon. Myös suhtautumisen uskonnollisiin ja ei-uskonnollisiin yhteisöihin tulee olla yhdenvertaista ja syrjimätöntä.

Esa Ylikoski
pääsihteeri
Vapaa-ajattelijain Liitto ry